

Міністерство культури України
Одеська національна музична академія імені А. В. Нежданової

ДРОЗДОВА ОЛЕНА ОЛЕГІВНА

УДК 78.03+787.61

ТВОРЧА СКЛАДОВА ТЕХНОЛОГІЇ
ГІТАРНОГО ВИКОНАВСЬКОГО МИСТЕЦТВА

Спеціальність 17.00.03 – Музичне мистецтво

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства

Одеса – 2020

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі теорії та історії музичного виконавства Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського Міністерства культури України (Київ).

Науковий керівник: доктор мистецтвознавства, професор,
Давидов Микола Андрійович,
Національна музична академія України
імені П. І. Чайковського, кафедра баяна та акордеона

Офіційні опоненти: доктор мистецтвознавства, професор
Маркова Олена Миколаївна,
Одеська національна музична академія
імені А.В. Нежданової, зав. кафедри теоретичної та
прикладної культурології

кандидат мистецтвознавства, доцент
Башмакова Наталія Вікторівна,
Дніпропетровська академія музики ім. М. Глінки,
зав. кафедри народних інструментів

Захист відбудеться 26 лютого 2020 року о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.857.01 по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук в Одеській національній музичній академії імені А. В. Нежданової за адресою: вул. Новосельського, 63, м. Одеса, Україна. 65023

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Одеської національної музичної академії імені А. В. Нежданової.

Автореферат розіслано 25 січня 2020 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат мистецтвознавства,
професор

А. Д. Черноіваненко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Сучасний стан музичної культури характеризується комерціалізацією її автономних сфер. Така ситуація склалася під впливом комп'ютерних технологій та медіакультури. Сформувалися поняття «масової» (тиражованої) та «елітарної» (класичної академічної) музики. В сучасних умовах прискорилися темпи поширення інформації, що впливає на розвиток і поширення світової культури. Адекватним до цих темпів має бути і вдосконалення музичної виконавської методології.

Проблемою взаємодії масової та елітарної культур є пошук шляхів проникнення ідей академічної музики в простір масової культури. Одним із таких шляхів є використання можливостей шестиструнної гітари як одного з затребуваних інструментів, який представляє виконавців і академічного напрямку, і музикантів-аматорів.

Ще одна властивість, притаманна гітарі – це близькість найпоширенішим музичним інструментам XV – початку XVII століть, перш за все лютні. Лютня в ті часи виконувала функції, які в наш час належать до так званої «маскультури». Велика кількість музичних творів для лютні відображає культурний, музичний і емоційний настрій епохи. Пізнання музики, обставин творчості композиторів може дозволити достатньо глибоко проникнути у світ того часу, відтворити звучання лютневої епохи у гітарному виконавстві. Важливе завдання гітарного виконавства – пошук творчих витоків в історичній музичній спадщині для інструментів-попередників гітари.

У виконавському музикознавстві спостерігається науково-теоретичний інтерес до гітарної музики, яка утвердилася в академічній традиції, про що свідчать наукові дослідження кінця XX – початку XXI століть.

Актуальність даного дослідження полягає і в запобіганні техногенного впливу – відбувається кастомізація музичного виконавства як слідство великого вибору звукового матеріалу, що нівелює особистість виконавця.

Музична культура включає безліч систем музикування як художнього явища. Як системоутворюючі чинники музичної творчості, її осмислення і освоєння, доцільно використовувати поняття «технологія» і новий – «технологічний» підхід до аналізу, освоєння і створення продукту інтерпретаторської творчості.

Разом з тим, підхід до мистецтва гри як процесу технології відтворення задуму залишається малодослідженим. При розв'язанні конкретних проблем професійного виконавства, окрім всього іншого, необхідно долучити до складових технології освоєння гітарного репертуару творчі, інтерпретаторські та духовні компоненти. В психології слухові уявлення з часів Б. М. Теплова вважаються основним стрижнем музичного мислення, та умовою творчої діяльності. Однак, у більшості робіт, присвячених висвітленню виконавського освоєння музичних творів, серед численого інструктивного матеріалу (вправ, етюдів та ін.) практично відсутні вправи для розвитку уявлень.

Об'єктом дослідження обрано гітарне мистецтво як наукова категорія музикознавства, **предметом** – творча складова технології гітарного виконавського мистецтва.

Мета дослідження – розкрити структуру гітарної технології та її найважливішу складову – творчу сутність.

Завдання роботи, визначені об'єктом та предметом, для досягнення мети були наступними:

- проаналізувати ступінь наукової розробленості дефініції «мистецтво виконання музичного твору» як неоднозначного поєднання мінімум трьох складних понять: «мистецтво», «виконання» і «музичний твір»;

- визначити, в чому проявляється творче начало мистецтва гітариста у виконавському інваріанті твору;

- розглянути освоєння історичної спадщини як необхідного чинника творчого становлення виконавця – музичний спадок лютністів, який відображає музичну культуру Європи XVI – XVII століть, і творчість яких може бути відтворена у виконанні на сучасній гітарі;

- розглянути поняття «технологія гітарного виконавського мистецтва»; узагальнити і систематизувати відомості про технології в гітарних трактатах і школах; виявити структуру освоєння мистецтва виконання на гітарі в історії гітарного виконавства;

- розробити підхід до роботи над музичними уявленнями в гітарному виконавстві;

- розробити принципи використання вправ у роботі над музичними уявленнями;

- запропонувати модель шляху митця до завершеного результату, концертного виконання музичного твору.

Теоретичною базою дослідження стали історіографічні та теоретичні роботи дослідників гітарної музики та виконавства: П. Агафошина, М. Вайсборда, Б. Вольмана, В. Ганєєва, В. Доценка, К. Ільгіна, М. Михайленка, Ю. Ніпрокіна, О. Петропавлівського, В. Русанова, Е. Шарнассе, А. Шевченка, А. Ширяліна, Дж. Шнайдера; музикознавчі розробки теорії стилю і жанру в працях М. Арановського, Б. Асаф'єва, М. Лобанової, Л. Мазеля, В. Медушевського, Є. Назайкінського, А. Сохора, В. Холопової, В. Цуккермана; дослідження музичної культури ХХ століття Л. Акоюяна, Г. Григор'євої, В. Конен, О. Маркової, В. Мартинова, С. Павлишин, С. Савенко, Т. Чередниченко, А. Шнітке; основні положення досліджень художньої культури другої половини ХХ століття В. Бичкова, І. Ільїна, Н. Маньковської, Г. Меднікової.

Методологічну основу дослідження склали системний, культурологічний, історичний і музикознавчий методи виконавського аналізу. У роботі були використані хронологічний, описовий методи, метод порівняльного аналізу, а також методи, які передбачають цілісний розгляд художнього явища як єдиної структури.

Це дозволило проаналізувати технології виконавства в контексті процесу становлення професійного гітарного мистецтва в цілому.

Наукова новизна дослідження полягає в наступному:

- вперше розглянуто ступінь наукової розробленості дефініції «мистецтво виконання музичного твору». Показано, що в складному понятті «мистецтво

виконання музичного твору», в кожному з трьох його складових міститься загальний компонент – творче начало, яке визначається особистісними якостями музиканта-виконавця-творця;

– вперше у вітчизняному музикознавстві розглянуто поняття «технологія гітарного виконавського мистецтва»;

– проаналізовано зміст творчого (як інтелектуального і духовного) компонента технології втілення музичних уявлень в освоєнні музичного твору в етапах і мікроетапах створення творчого виконавського інваріанту;

– визначено, що технологія мистецтва виконання музичного твору повинна включати на кожному виконавському етапі (від прочитання тексту до концертного виконання) творчий (інтелектуальний і духовний) компонент;

– запропоновано структурну описову модель шляху виконавця-гітариста до завершеного виконавського результату; в кожен етап його освоєння (від прочитання тексту до концертного виконання) включений творчий компонент.

Теоретичне значення дисертації полягає в науковому обґрунтуванні поняття «технологія гітарного мистецтва» і виявленні особливостей реалізації технології гри на гітарі в творчому виконавському процесі.

Практичне значення роботи визначене її спрямованістю на розвиток:

– теорії інтерпретаторського мистецтва та культури гітарного виконавства;

– художньо-творчого потенціалу музиканта-гітариста;

– педагогічного процесу виховання творчої особистості музиканта-виконавця.

Матеріалом дослідження стали трактати і школи гри на гітарі XVI–XXI століть, музичні твори для гітари, що відображають розвиток технологій виконавства. Робота спирається на широке коло джерел, які можна систематизувати за такими групами:

1. Музикознавча та інструментознавча література, що присвячена історії гітарного мистецтва (праці М. Вайсборда, Б. Вольмана, Е. Шарнассе та ін.).

2. Література, присвячена методам цілісного і системного аналізу (роботи Е. Ільєнкова, М. Кагана, О. Ф. Лосева та ін.).

3. Опубліковані матеріали, які висвітлюють питання методики виконавства.

Робота виконана на кафедрі теорії та історії музичного виконавства Національної музичної академії імені П. І. Чайковського і відповідає змісту перспективного тематичного плану науково-дослідної діяльності, зокрема темі № 22 «Музичне виконавство як об'єкт музикознавчого осмислення» перспективного тематичного плану науково-дослідної діяльності Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського на 2015 – 2020 рр.

Апробація матеріалів. Положення дисертації обговорювалися на засіданнях кафедри теорії та історії музичного виконавства Національної музичної академії імені П. І. Чайковського. Матеріали дослідження апробовані в наукових статтях та на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Публікації. За темою дослідження опубліковано 7 статей у спеціалізованих наукових збірниках, затверджених Міністерством освіти і науки

України, а також 1 – у спеціалізованому періодичному науковому виданні, включеному до міжнародної наукометричної бази.

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, двох розділів (п'яти підрозділів, семи пунктів і одного підпункту) та висновків. Список використаних джерел складається з 235 найменувань. Загальний обсяг роботи становить 189 сторінок, з них основного тексту – 155 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження, охарактеризовано його методологічну та теоретичну базу, наукову новизну, практичне значення, наведено дані про апробацію результатів.

РОЗДІЛ 1 «ПОНЯТТЯ ТВОРЧОСТІ В МИСТЕЦТВІ ВИКОНАННЯ МУЗИЧНОГО ТВОРУ НА ГІТАРІ» складається з трьох підрозділів. У підрозділі 1.1 **«Мистецтво виконання музичного твору на гітарі як наукова категорія виконавського музикознавства»** зазначається, що процеси розвитку мистецтва гри на гітарі передбачають цілісні уявлення про формування виконавця високого професійного рівня – від початкового знайомства з інструментом і до оволодіння програмами вищих виконавських труднощів. Таким самим цілісним повинен бути і підхід до теорії виконавського мистецтва, оволодіння яким починається з перших контактів з інструментом.

Дефініція «мистецтво виконання музичного твору» інтуїтивно зрозуміла. Однак, при строгому підході до термінології виявляється, що в даному понятті зібрані щонайменше три складних терміни: «мистецтво», «виконання» і «музичний твір». Кожен з них є багаторівневим структурним утворенням; їхньому дослідженню присвячено багато опублікованих праць, але простим поєднанням описів термінів не вдасться отримати визначення поняття, яке аналізується.

У мистецтві виконавства є, як мінімум, три сторони: відображення світогляду композитора (відтворене в музичному тексті), прекрасне як якість музичного твору, як втілення енергетики власної особистості.

Вибір конкретного звучання здійснюється виконавцем і, по суті, визначає наявність або відсутність художньої, творчої складових у виконанні. Таким чином, музичний твір, як продукт виконавської творчості, має включати прочитання змісту тексту в бездоганному технічному втіленні і власну виконавську концепцію втілення задуму. Складне поняття «мистецтво виконання музичного твору» містить в кожному з трьох складових загальний компонент – творчу частину, яка визначається особистісними якостями музиканта-виконавця-творця.

Завданням вивчення виконавської технології гітариста має стати вивчення елементів творчого на всіх етапах створення інваріанту твору в його реальному звучанні впродовж освоєння твору виконавцем (Дроздова О. О. [10, 14]).

Підрозділ 1.2 «Творчий характер виконання музичного твору» присвячений взаємодії технічного і художньо-естетичного у творчості

виконавця. Утилітарно-технічні та художньо-естетичні сторони виконання музики на гітарі існують у нероздільній єдності. Художньо-естетична сторона відтворює духовну складову творчості виконавця.

Щодо мистецтва гри на гітарі справедливо припустити (перефразовуючи М. Бердяєва, який вважав, що творчість – єдиний вид діяльності, який робить людину людиною), що виконавця-гітариста створює його творчість.

Загальновизнано, що суворих критеріїв для визначення межі між творчою і нетворчою діяльністю людини зараз немає. Разом з тим очевидно, що і без таких критеріїв можна виявити з достатньою впевненістю і сам предмет дослідження.

Творчість як складна структура спрямовує дослідників на думку про необхідність великої кількості критеріїв оцінки. Проте, протиставлення творчості нормодоцільності не слід абсолютизувати. Уважний аналіз таких видів діяльності, творчий характер яких не підлягає сумніву, показує, що суворе дотримання норми цілком сумісне з творчістю і, більш того, часто служить її передумовою. Це яскраво проявляється у виконавській творчості, де вже сам нотний текст фіксує певну вимогу обов'язкового виконання норм діяльності.

У підрозділі 1.3 «Творча складова інтерпретації задуму» розглянуто теоретичний аспект основного змісту виконання музики – її творчої сторони. У музичній діяльності існує її невід'ємна частина – музично-технічні і музично-слухові (звукові) уявлення, які належать до основних музичних здібностей.

Відтворення звукового образу спирається на уявлення звучання кожної ноти, пасажу, частин і цілого музичного твору. Без конкретних уявлень неможливо реалізувати будь-які найдосконаліші технічні навички звукоутворення. Основний зміст виконавського задуму визначається в організації звукових уявлень виконавця і, відповідно, звукове втілення свого ставлення до твору можливе, якщо існує чітке уявлення музичних образів твору.

РОЗДІЛ 2 «ГЕНЕЗИС ГІТАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ І ТЕХНОЛОГІЯ ТВОРЧОЇ СКЛАДОВОЇ ГІТАРНОГО МИСТЕЦТВА» складається з двох підрозділів, шести пунктів і одного підпункту. Він присвячений розгляду основних проблем технології виконавства в історичному аспекті, виявленню творчих компонентів гітарного виконавства в структурі освоєння музичних творів і розробці моделі шляху до завершеного результату – концертного виконання твору.

У підрозділі 2.1. «Історичний генезис гітарних технологій» виявлено особливості відображення в описах мистецтва гри на гітарі рекомендацій з освоєння творчих сторін виконання творів.

В пункті 2.1.1 «Особливості виконавського прочитання лютневої музики в гітарній інтерпретації» розглянуто освоєння історичної спадщини як необхідного чинника творчого становлення виконавця – спадщини лютнистів, яка відображає музичну культуру Європи XVI–XVII століть, і музика яких може відтворюватися у виконанні на сучасній гітарі. Спадкоємцем лютневої музики – за близькістю відтворення тембру, виконавських задумів композиторів-лютнистів, за технікою звуковидобування фактично є класична гітара. Доказом цього є безліч лютневих творів, які виконують гітаристи всього світу.

В пункті 2.1.2 «Гітарні технології шкіл XVII–XX століття і сучасні» розглянуто головні опубліковані навчальні матеріали з XVII століття і дотепер (XVII століття, автори – Х.К. Амад, Г. Санц; XVIII століття – Д. Агуадо, М. Каркассі, Ф. Каруллі, Л. Леньяні, Ф.Моліно, Ф.Сор; XIX століття – Г. Альберт, Р. Келлі, Й. К. Мерц; XX століття – П.Роч, Е. Пухоль, А. Сеговія, С. Теннант, Р. Ізнайола, А. Карлеваро, Ф. Ноад, Д. Бред, Д. Тейлор, Х. Кардосо, Х. Паркенінг, Ч. Дункан, Г.Каппель, Д. Рассел; слов'янські школи: О. Іванова-Крамського, П.Агафошина, П. Вещицького, Н. Кір'янова, М. Михайленко, С. Руднева, А.Гітмана, А. Лазарева, В. Калініна) з точки зору наявності рекомендацій до розвитку творчих компонентів гітарного виконавства.

В пункті 2.1.3. «Еволюція технічних прийомів гри на гітарі» зроблено аналіз історичного розвитку технологічного аспекту освоєння мистецтва гітарного виконавства.

Музиканти-виконавці зазвичай не відокремлюють художньо-музичну сторону звучання будь-яких видобутих звуків від їхнього виконання. Цим можна пояснити той факт, що у відомих школах гри на гітарі не виокремлені прийоми роботи над власне якістю звучання. Однак, якщо розглянути процес становлення технічних прийомів в описах різних шкіл за останні півтора століття, можна бачити посилення уваги до тонших елементів звуковидобування: загострене ставлення до тембрової виразності, взаємовплив стилів виконання творів різних епох. Особливою, з нашої точки зору, є порада Девіда Рассела, в якій видатний гітарист пропонує по суті те, що можна назвати «духовною вправою», вправою з розвитку уявлень: «...подумки виконайте п'єсу від початку до кінця або навіть "зіграйте" її на корпусі гітари, повернутою струнами до себе».

Підрозділ 2.2. «Технологія творчої складової гітарного мистецтва» складається з трьох пунктів і одного підпункту, присвячений виявленню творчих компонентів гітарного виконавства в структурі освоєння музичних творів і розробці моделі шляху музиканта до завершеного результату – концертного виконання твору.

У пункті 2.2.1 «Поняття "виконавська технологія" в структурі виконавського музикознавства» розглянуто підхід до виконавського процесу освоєння музичного твору з точки зору нового для категорії виконавської творчості поняття – «технологія» і нового «технологічного» підходу до аналізу, проектування, створення та освоєння продукту виконавської музичної творчості.

Технології виконавської музичної творчості з одного боку – це система правил, засобів і методів (вже сформованих в музичній культурі та інноваційних) здійснення музично-виконавського процесу, а з іншого – процес впливу на розвиток, навчання і виховання музиканта-виконавця-творця в структурі музичної культури.

Використання музично-виконавської технології в підготовці музиканта-виконавця-творця відбувається на трьох ієрархічно супідрядних рівнях:

– загальний рівень: музично-виконавська технологія характеризує цілісний процес в даній галузі музичного виконавства. Тут музично-виконавська технологія синонімічна частині загальнокультурного рівня системи виконавець-слухач. В неї включена сукупність цілей, змісту, засобів і методів

загальнокультурного розвитку музичного соціуму, алгоритм діяльності суб'єктів і об'єктів процесу;

– суб'єктивно-методичний рівень: музично-виконавська технологія вживається в значенні «приватна методика», тобто як сукупність методів і засобів для реалізації певного змісту музичного мистецтва в рамках однієї групи завдань (музична творчість на навчальному рівні: виконання в класі, на репетиції, на академконцерті);

– локальний (модульний) рівень: локальна технологія є технологію окремих частин музично-виконавського процесу, рішенням окремих виконавських завдань (технологія освоєння видів техніки, формування звуковидобування, технологія освоєння нових творів, технологія самостійної роботи та ін.).

Технологічні структури утворюють цілісну технологію, від мікроелементів (прийоми, аппліатура, засоби звуковибудування та ін.) до закінчених фраз, частин твору і власне самого твору в усьому багатстві звукових образів. Вони вибудовуються в логічну послідовність, технологічний процес, який спрямований на реалізацію творчої індивідуальності музиканта-виконавця.

Мистецтво виконання як цілісний технологічний процес передбачає системоутворюючий підхід, який спирається на розроблені в сучасній науці методи системно-структурного аналізу.

Поняття музичної технології частково-методичного і локального рівнів майже повністю перекривається поняттям методик навчання; різниця між ними полягає в розстановці акцентів. У технологіях більше представлені процесуальні, кількісні і розрахункові компоненти, в методиках – цільова, змістовна, якісна та варіативно-орієнтовна сторони. Технологія відрізняється від методики своєю відтворюваністю, стійкістю результатів.

Відтворення музики виконавцем повинне відображати сутність музичного твору – в мистецтві виконання присутні духовна, соціальна і матеріально-звукова частини. Можна вважати, що на кожному етапі технологічного освоєння виконавцем музичного твору в тій чи іншій мірі присутні всі сторони сутності музики.

Пункт 2.2.2 «Уявлення у виконавстві як фундаментальна складова творчих компонентів гітарного мистецтва» присвячений аналізу двох сторін у мистецтві виконання, які утворюють нерозривну єдність: Духовне і Матеріально-звукове. Творчість музиканта-виконавця реалізується в інтелектуальній, духовній і технічній сферах. Виконавська діяльність обумовлює спрямовану роботу на нероздільні сторони творчості. В роботі зазвичай приділяється велика увага до технічних проблем, але необхідна не менша увага до роботи із вдосконалення всього комплексу уявлень компонентів музичної тканини.

Пункт 2.2.3. «Вправи розвитку уявлень у виконавському освоєнні музичного твору як необхідна складова його відтворення» присвячений розробці вправ в роботі над музичними уявленнями. В аспекті освоєння творчої сторони виконання, виникає питання спрямованої роботи над духовною стороною, яка може бути названою «духовними вправами». «Духовні вправи»

мають певну мету, носять системний характер, методично направлені на механізм управління пам'яттю, інтелектом і волею.

Властивості «духовних вправ» відповідають сутності роботи над виконанням музичних творів. Напрямок вправ – переживання, які уявляють. У музичному виконавстві, яке має ознаки творчості, завжди присутні переживання кожного звуку, інтервалу, акорду, мелодії, кожного з елементів виконуваного твору. В технології творчої роботи над музичними, звуковими, слуховими уявленнями наведено рекомендації із цілеспрямованої роботи над їхнім професійним, творчим освоєнням у складових твору.

Розглянуто способи роботи над творчими сторонами у виконавському освоєнні музичного твору.

Підпункт **2.2.3.1 «Робота виконавця з творчими вправами над розвитком уявлень»** присвячений основним напрямкам спрямування уваги виконавця на структуру музичних уявлень. Показані три необхідних рівня освоєння музичних уявлень. Початковий період роботи над уявленнями, який віднесений в музичній освіті до курсу сольфеджіо, і спрямований на первинні, звуковисотні уявлення. Більш високий рівень – у роботі над твором необхідно оперувати звучанням у всьому його багатстві: тембровому, агогічному, звуковисотному. Не менш важливим є наступний рівень – рівень зв'язку, рівень послідовності звучань. Послідовності формуються в структуру твору, яка в уявленні - основа музичного образу.

Робота над творчими вправами з розвитку уявлень на етапі сформованого професіонала – виконавця відбувається на всіх рівнях роботи над твором.

В пункті **2.2.4 «Послідовність і структура реалізації технології мистецтва виконання на гітарі (описова модель)»** запропоновано модель освоєння творчої складової музичних творів, проаналізовано процес її становлення як результат роботи над всіма елементами твору.

Творча складова музичного виконавства становить основу виконавського мистецтва і, відповідно, має бути такою в технології мистецтва гри на гітарі. Творча частина, як впливає з аналізу виконавського процесу, повинна бути провідною в гітарному мистецтві.

Традиційно музикант-виконавець приходить до освоєння творчої сторони в результаті роботи над текстом і спеціально цю сторону не виділяє. У той же час відомо: якщо будь-який з компонентів технології не освоюється (чи то посадка, чи положення рук, види техніки і т.п.), то або буде пробіл у можливостях виконавця, або цей елемент буде гальмувати вдосконалення виконання. Не приділено достатньо уваги у виконавському музикознавстві до націленості виконавців на основу музичної інформативності – на освоєння творчої сторони виконання.

Вправи з розвитку музичних уявлень – це спостереження і дослідження свого суб'єктивного досвіду, переживання причетності свого внутрішнього світу до світу творця музичного тексту, і, по суті, виховання і трансформація власної особистості в напрямку предмета вправ (образів звукових картин і дій для їхнього створення).

Пропонуються складові компоненти технології освоєння уявлень звучання музичного твору у вигляді вправ, які визначаються низкою умов:

– виконавець ставиться до початку занять з особливою відповідальністю. Він повинен продумати те, на що буде спрямовано його уяву під час наступних занять;

– виконавець повинен уявити кінцевий результат конкретної вправи: він зосереджений на тому, чого хоче досягти в практичному результаті «споглядання», реального, корисного для створення цілісного образу звучання.

Наступний крок це ще не сама вправа, а підготовка до неї – уявлення об'єкта, які він буде споглядати в уяві:

– окремого звуку у всій складності його виникнення, продовження і завершення, його тембру, динаміки, точності висоти;

– інтервалу або акорду в усіх особливостях звучання і співвідношень якостей кожного звуку в середині інтервалу, акорду;

– послідовності звуків в мелодії, мелодійну лінію;

– уривку або цілого твору.

Основна частина вправи розділена на невеликі і порівняно легкі кроки;

– в будь-якому випадку предмет вправи повинен бути таким, щоб заповнити достатню кількість часу для досягнення запланованого результату;

– в уяві потрібно повторювати кілька разів зміну елементів вправи; завдяки полярному протиставленню, ця вправа є безпосередньою підготовкою до виконання творів.

Методично кожен крок пов'язаний з тренуванням пам'яті, волі та інтелекту; крім того, необхідно емоційно ставитися до уявлень звучання: уявляти настрій елемента музики як частини цілого. Переходи з одного до іншого емоційного стану тренують уявлення зміни частин твору.

В освоєнні музичного твору виконавцем можна виділити кілька чітко окреслених етапів.

Усунення недоліків в роботі над твором пов'язане з виявленням елементів творчості, які сприяють не тільки подоланню конкретних прорахунків, а й спрямовані на досягнення головних цілей: формування творчо активного ставлення до професії, цілісного розвитку особистості музиканта-виконавця-творця.

У **ВИСНОВКАХ** узагальнено основні результати дослідження, які відповідають його меті та завданням.

Розглянуто ступінь наукової розробленості дефініції «мистецтво виконання музичного твору» і показано, що в кожному з трьох його складових міститься загальний компонент – творче начало, яке визначається особистісними якостями музиканта-виконавця-творця.

Мистецтво відтворення музики виконавцем розглянуто з трьох ракурсів: як пізнання світу композитора (відображеного в музичному тексті), як створення прекрасного у власній творчій діяльності та як втілення енергетики власної особистості. Кожна з цих сторін повинна включати творчу складову.

Визначено, що творча складова мистецтва гітариста і духовність виконавського інваріанту твору відтворюються у володінні виконавцем об'ємом звукових уявлень музичних образів.

В опублікованих навчальних матеріалах, школах гри на гітарі багатьох авторів описані майже всі прийоми і способи звуковидобування на гітарі, посадки, постановки рук. Але в кожному з розглянутих посібників, трактатів і шкіл навчання гри на гітарі відсутні описи та рекомендації по досягненню творчого підходу до всіх процесів освоєння виконання.

Майстри мистецтва гри на гітарі, як впливає з аналізу опублікованих ілюстративних матеріалів до шкіл гри на гітарі, дотримуються думки, що творчість у виконанні обумовлена самим текстом твору, що творча сторона музичного матеріалу міститься в ньому самому. В роботі ця сторона виокремлена, а також описані способи її освоєння як частини виконавської технології.

Розглянуто спосіб роботи над звуковими уявленнями, як основи виконавської діяльності.

Аналіз різних сторін технології гітарного виконавства в історичному аспекті дозволяє визначити два напрямки його практичної значущості – це:

- 1) можливість співвіднести прийоми і способи звуковидобування з традиціями епохи створення творів;
- 2) залучення до освоєння гітарного виконавства невластивих даному твору стильових особливостей.

З очевидного положення про результат творчості виконавця-гітариста, який виникає «не одразу», розроблено підхід до структурних елементів роботи над музичним твором, в кожному з яких присутні елементи творчості. Вони повинні бути в кожному кроці, на всіх етапах створення виконавського твору мистецтва – від знайомства з ним до концертного інваріанту.

Вивчення технології мистецтва виконання на гітарі дозволило визначити її елементи на всіх стадіях освоєння твору і виявити процес виникнення тих сторін, які стануть основою творчого результату, створенням інваріанту твору в його звучанні.

Розроблено описову модель досягнення творчого виконавського результату, в яку включено вправи з роботи над музичними уявленнями.

У продовж роботи над твором для гітари включені елементи творчого ставлення виконавця до всіх деталей. В освоєнні твору розглянуто порівняно велике число етапів і в кожному з них визначено місце творчої складової.

Таким чином, можна стверджувати наступне.

1. Багаторічний професійний розвиток мистецтва гри на гітарі зумовив виникнення безлічі високохудожніх творів. Перекладення з репертуару для багатьох музичних інструментів також увійшли у виконавський репертуар гітаристів. Все це сприяло появі нових елементів технології мистецтва виконання, які включили відчутні зміни в постановці ігрового апарату гітариста. Кардинально змінилися вимоги до якості звуковидобування, які стали причиною виникнення нових виконавських прийомів.

Проаналізовано складне поняття «мистецтво виконання музичного твору». Виявлено, що в даному понятті зібрані як мінімум три складних терміна: «мистецтво», «виконання» і «музичний твір». Кожен з них є багаторівневим структурним утворенням; простим поєднанням описів термінів не вдасться отримати визначення поняття, яке аналізується.

Розглянуто мистецтво відтворення музики виконавцем з трьох ракурсів: як пізнання світу композитора (відображеного в музичному тексті), як створення прекрасного в своїй діяльності і як втілення енергетики власної особистості.

Проведено аналіз: в якому вигляді виконання, з величезної кількості актуалізацій, може бути назване творчим і твором мистецтва.

2. Визначено сутність творчого начала мистецтва гітариста у виконавському інваріанті твору.

Розглянуто теоретичний аспект основного змісту виконання музики – її творчої сторони. Виконання музики на гітарі поєднує в собі утилітарно-технічні і художньо-естетичні витoki. Ці дві сторони завжди необхідно поєднувати в мисленні, в нерозривній єдності в уявленнях виконавця. При цьому, художньо-естетична сторона у виконанні утворює головне в музиці – творчу складову.

Творчість реалізується в інтелектуальній та духовній діяльності людини. Інтелект дає «нове слово», тобто організовану по-новому інформацію. Духовна діяльність є «генерацією думок». Необхідно на всіх етапах становлення особистості стимулювати і організовувати інтелектуальну і духовну діяльність – ця необхідність існує впродовж всього часу становлення виконавця. Результатом реалізації цього становлення є розвиток внутрішнього музичного світу музиканта, який спирається на музично-слухові уявлення.

На уявленні звучання засноване подальше його відтворення, без уявлення звучання кожної ноти, пасажу, частини або цілого музичного твору неможливо реалізувати будь-які найдосконаліші технічні навички. В організації звукових уявлень виконавця лежить основний зміст виконавського задуму і, відповідно, можливість передачі в звуковому втіленні свого ставлення до твору та існуючого (або неіснуючого) у свідомості творчого задуму.

Духовною діяльністю виконавця-гітариста є відтворення у свідомості сконструйованих з елементів слухових уявлень музичних образів.

3. Творче прочитання історичної спадщини музики для інструментів-попередників гітари є одним із важливих завдань гітарного виконавства. Доказ необхідності вивчення лютневої музики – у спорідненості з українськими інструментами і в безлічі лютневих творів, спадкоємцями яких можуть бути сучасні гітаристи. За можливостями відтворення тембру, виконавських задумів композиторів-лютнистів, за технікою звуковидобування, фактично вже є класична гітара.

4. Розглянуті матеріали, наведені в школах гри на гітарі в напрямку аналізу рекомендованої структури освоєння гри (посадка, постановка рук, прийоми, способи звуковидобування та ін.), дали змогу з'ясувати, що вихованню творчої майстерності, засобам роботи над виразністю музичної тканини, над музичним мисленням майже не приділено уваги. Пошук описів та рекомендацій з осягнення творчого підходу до кожного з елементів освоєння мистецтва

виконання в посібниках, трактатах, школах гри на гітарі довів, що основна увага приділена технічній майстерності виховання. Практично немає рекомендацій щодо місця творчості, духовності в роботі над творами.

5. Сформульовано поняття «технологія гітарного виконавського мистецтва». Розглянуто освоєння мистецтва виконання з точки зору «технології» і «технологічного процесу» як системоутворюючих понять в структурі ефективного відтворення в сучасній культурі. Технологія мистецтва музичного виконання передбачає впровадження в творчий процес системного способу мислення.

Визначено, що технології виконавської музичної творчості, з одного боку – система правил, засобів і методів (сформованих в музичній культурі та інноваційних) здійснення музично-виконавського процесу, а з іншого – процес впливу на розвиток, навчання і виховання музиканта-виконавця-творця в сфері музичної культури.

Технології виконавської музичної творчості ієрархічно вибудовані на трьох рівнях: 1) технологічні мікроструктури (прийоми, ланки, елементи і ін.); 2) технологія, технологічний процес (утворюється з мікроструктур, які утворюють логічний ланцюжок, створюючи цілісну технологію); 3) реалізація творчої індивідуальності музиканта-виконавця в закінчених, публічних виконаннях твору як наслідок вірно вибудованої технологічної послідовності. Відтворення музики виконавцем повинне відображати сутність музичного твору: в мистецтві виконання присутні духовне, соціальне і матеріально-звукове. Розглядаючи технологію мистецтва виконання, необхідно уявляти, що ці складові повинні здійснюватись у виконавському процесі і не виникають самі по собі. Процес створення творчого результату виконавського процесу передбачає включення в усі його етапи цих складових.

6. Розроблено підхід до роботи над музичними уявленнями в гітарному виконавстві. Визначено, що музично-слухові уявлення – це складний комплекс слухо-моторно-зорових образів, який утворюється на основі чуттєвого і когнітивного досвіду особистості в процесі музичної діяльності, яка здійснюється в певних історичних і соціокультурних умовах. Сутність музично-слухових уявлень виявляється в інтонації, яка є смисловим центром художньо-образного змісту музичних творів і відображає розвиток колективної свідомості певних соціокультурних спільнот. Узагальнення досліджень музично-слухових уявлень як основних форм музичної діяльності особистості дозволяє визначити їх як інтонаційний розумовий процес, який проявляє специфічні риси музичного мислення в контексті історичного розвитку музичного мистецтва і є основою складової творчого ставлення до виконавства.

Виявлена складна природа цих психічних утворень і їхні характерні особливості з точки зору музичної діяльності особистості. Розглянуто музично-слухові уявлення як результат цієї діяльності, підкреслено їхню важливість у становленні музиканта-виконавця.

7. Розроблено принципи застосування вправ щодо розвитку музичних уявлень, їхньої відповідності творчому виконанню. «Духовні вправи» мають цілком певну мету, носять системний характер та направлені на інтелект, емоції,

фізіологію і створюють механізм управління пам'яттю, інтелектом і волею. Напрямок вправ – переживання, які уявляються. У музичному виконавстві, яке має ознаки творчості, завжди присутні переживання кожного звуку, інтервалу, акорду, мелодії – кожного з елементів виконуваного твору. В технології творчої роботи над музичними уявленнями майже відсутні рекомендації з цілеспрямованої роботи над їхнім професійним, творчим освоєнням і розвитком.

8. Запропоновано модель шляху митця до завершеного результату, концертного виконання.

Різні аспекти музично-виконавських технологій за своїми цілями, змістом, застосованими методами і засобами мають досить багато спільного і за цими загальними ознаками можуть бути класифіковані в кілька узагальнених груп:

- за сутнісними та інструментально значущими властивостями (наприклад, за цільовою орієнтацією – винесення виконання на урок в класі, на академконцерт, на публічний концерт, на престижний конкурс) виділені наступні класи технологій: загальне охоплення твору; ескізне освоєння твору; художньо-значиме охоплення твору;

- за рівнем виділення загальних і частково-методичних завдань (стильові, за творчістю композиторів, за жанрами і т.п.) та локальних технологій (модульні види техніки, способи звуковидобування і т.п.);

- за завданнями участі духовної складової у всіх елементах освоєння твору.

Визначено елементи мистецтва виконання на всіх стадіях освоєння твору і виявлено сторони виконання, які стануть основою творчого результату, створенням інваріанту твору в його звучанні. До технології музично-виконавського мистецтва має належати виявлення принципів і розробка прийомів оптимізації компонентів творчого процесу шляхом аналізу факторів, що підвищують значимість і ефективність результату творчості шляхом конструювання, застосування та оцінки застосовуваних методів. Технологія мистецтва музичного виконання передбачає впровадження в творчий процес системного способу мислення.

Відтворення музики виконавцем відображає сутність музичного твору: в мистецтві виконання присутні духовний, соціальний і матеріально-звуковий компоненти.

Ці складові не виникають у виконавському результаті самі собою в процесі створення результату виконавського процесу. В кожний етап творчого освоєння виконавцем музичного твору в тій чи іншій мірі повинні бути включені всі сторони сутності музики.

Впродовж роботи над твором для гітари присутні елементи творчого ставлення виконавця до всіх деталей твору. В освоєнні твору можна розглядати порівняно велике число етапів і в кожному з них можливе визначення місця елементів мистецтва гри на гітарі, які створять при завершенні роботи цілісний твір виконавського мистецтва.

Модель оптимального шляху митця до завершеного результату складається з етапів освоєння твору виконавцем, число яких залежить від індивідуальних особливостей і творчих завдань виконавця. Головним елементом

творчого освоєння твору виконавцем є постійна увага до роботи над всіма складовими музичних уявлень, які присутні в кожному кроці створення твору. Елементи мистецтва, творчості, духовна складова виконання повинні бути задіяними на всіх етапах створення виконавського твору мистецтва – від знайомства з твором до його концертного варіанту.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ РОБІТ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Дроздова О. О. Генезис технологий искусства исполнения в истории гитары. *Науковий вісник* : Виконавське музикознавство: наук. журнал, вип. 24, Київ: Вид-во НМАУ ім. П.І.Чайковського, 2018. С. 87-92
2. Дроздова О. О. Духовная составляющая технологии искусства гитариста. *Науковий вісник* : Виконавське музикознавство: наук. журнал, вип. 22, Київ: Вид-во НМАУ ім. П.І.Чайковського, 2016. С. 119-129.
3. Дроздова О. О. Духовно-творча складова технології гітарного виконавства. *Мистецтвознавчі записки* : наук. журнал. Київ : Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв. 2018. № 33. С. 457 – 465.
4. Дроздова О. О. Искусство игры на гитаре как научная категория исполнительского музыкознания. The art of playing the guitar as a scientific category of performing **musicology**. *Europaische Fachhochschule, European Applied Sciences* , #1 2018. – s. 39- 41.
5. Дроздова О. О. Понятие "технология игры" и его разработка в теории гитарного исполнительства. *Науковий вісник національної музичної академії ім. П.І.Чайковського* : наук. журнал. К.: Вид-во НМАУ ім. П.І.Чайковського, 2014. Вип. 110. С. 183-191.
6. Дроздова О. О. Спадкоємність в історії гітарного виконавства. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. К.: Вид-во Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, 2018. №3. С. 386-391.
7. Дроздова О. О. Творча сторона мистецтва виконання на гітарі. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*: зб. наук. праць. Київ: Вид-во Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, 2018. № 40. С. 291-301
8. Дроздова О. О. Технология освоения духовно-творческой составляющей в гитарном исполнительстве. *Виконавське музикознавство*: наук. вісник. Київ: НМАУ ім. П. І.Чайковського, 2017. Вип. 23. С. 93-118.

Статті в збірках матеріалів конференцій

9. Дроздова О. О. Творча складова в структурі елементів мистецтва виконання на гітарі. *Музичне мистецтво: Захід-Схід. Міжнародна науково-творча конференція*. Одеса: ОНМА, 2018. 30 листопада - 02 грудня. С. 9.
10. Дроздова Е. Искусство гитарного исполнения как научная категория музыкознания. *Виконавці про своє мистецтво*. II Всеукраїнська науково-практична конференція. Київ-Ніжин : ПП Лисенко М.М., 2016. С. 6-13.

11. Дроздова Е. О. Творческая составляющая технологии работы музыканта- исполнителя в освоении произведения. Conduct of modern science. History Music and life. XIII International scientific and practical conference. Sheffield. Science and education LTD, 2017. 30 листопада - 7 грудня. Vol. II. С. 42-50.

12. Дроздова Е. О. Дефиниция «искусство исполнения музыкального произведения». Vedecky prumysl evropskeho kontinentu. XIII Mezinarodni vedecko - prakticka konference. Praha: Publishing House «Education and Science», 2017. 22 - 30 листопада. Vol. 6. С. 107-113.

13. Дроздова Е. Духовная составляющая технологи искусства гитариста. Виконавське музикознавство академічного народно-інструментального мистецтва України. Всеукраїнська науково-практична конференція. Київ- Ніжин: ПП Лисенко М.М., 2015. С. 97-105.

14. Дроздова О. Духовно-творча складова гітарної технології як фактор виконавського мистецтва. Дні науки. XIII Всеукраїнська молодіжно- творча конференція. Одеса: ОНМА, 2016. С. 7.

АНОТАЦІЯ

Дроздова О. О. Творча складова технології гітарного виконавського мистецтва. –Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03 «Музичне мистецтво». Одеська національна музична академія імені А. В. Нежданової, Одеса, 2020.

Дисертаційна робота присвячена розкриттю структури освоєння мистецтва гри на гітарі та її найважливішої складової – творчої, духовної сутності. Розглянуто ступінь наукової розробленості дефініції «мистецтво виконання музичного твору» і показано, що в складному понятті «мистецтво виконання музичного твору», в кожному з трьох його складових міститься загальний компонент – творче, духовне начало, яке визначається особистісними якостями музиканта-виконавця-творця.

Оволодіння мистецтвом гри на гітарі розглянуто як технологічний процес відтворення виконавського задуму. Визначено підхід до виконавського процесу освоєння музичного твору з точки зору нового для категорії виконавської творчості поняття «технології». Розглянуто технологічний процес як системоутворюючий засіб організації створення продукту виконавської музичної творчості. Технологія гітарного виконавського мистецтва може бути представлена в двох аспектах: в технічному – з одного боку, та з другого – в творчо-змістовному.

Визначено, що творча складова мистецтва гітариста і духовність виконавського інваріанту твору відтворюються у володінні виконавцем об'ємом звукових уявлень музичних образів. У роботі виокремлена творча сторона музичного матеріалу і описані способи її освоєння як частини виконавської технології. Розглянуто спосіб роботи над звуковими уявленнями, як основою творчої сторони виконавської діяльності.

Розроблено підхід до структурних елементів роботи над музичним твором, в кожному з яких присутні елементи творчості. Розроблена описова модель

досягнення творчого виконавського результату, в яку включені вправи роботи над уявленнями.

Ключові слова: гітара, музичне виконавство, виконавська творчість, духовність музики, технологія освоєння музичного твору.

ANNOTATION

Drozdova O. O. Creative component technology of the guitar performing arts. The qualification scientific work on the manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of candidate of arts on a speciality 17.00.03 "art of Music". Musical art. Odessa National Music Academy named after A. V. Nezhdanova, Ministry of Culture of Ukraine, Odessa, 2020.

This thesis is devoted to disclosure of the structure of mastering the art of playing the guitar and its most important component – the creative essence. Examines the degree of scientific elaboration of the definition of "the art of performing musical works" and it is shown that in the complex concept of "the art of performing musical works", in each of the three elements contains a common component is creativity, which is determined by the personal qualities of the performer-Creator.

Mastering the art of playing the guitar is regarded as the process of performing playback of the idea. Defined approach to performing the process of mastering a musical work from the perspective of a new category for performing arts idea - "technology". Considered technological process as a strategic means of creation of a product performing music. Technology of the guitar performing arts can be presented in two aspects: technical – on the one hand, and on the other - in a creative meaning.

Determined that the creative part of art guitarist and performer's version of a work reproduced in the audio representations of musical images. The study outlines the creative side of the musical material and describes how its development as part of performance technology. The method of work on sound perceptions as the basis of the creative side of performance.

The developed approach work on a piece of music, over its structural elements, each of which possesses creativity. Developed a descriptive model of creative achievement performance result that includes exercise, work on ideas.

Keywords: guitar, musical performance, performing arts, spirituality of music, technology for mastering a musical work.

